

De overval

‘Ze komen! Ze komen! Verstop je! Maak dat je wegkomt!’ Geschrokken kijkt moeder Hennie Verbree op. Ze is juist bezig de was op te hangen aan de lijn achter hun huis in het kleine Javaanse dorpje. Ze ziet mevrouw Janssen aan komen hollen. Zo snel als haar voeten haar kunnen dragen rent ze over het grasveld naar de veilige huizen. Achter haar wijkt de onderbegroeiing van het oerwoud uiteen. Bruine inlanders stormen tevoorschijn. Ze zien er angstaanjagend uit. Doeken om het hoofd, sommigen met messen tussen de tanden. Anderen zwaaiend met speren. Geweren hebben ze ook. En een mitrailleur.

‘Dood aan de Hollanders!’ krijst er een. ‘*Bersiap!*’

Mevrouw Janssen doet nog meer haar best de kerels voor te blijven. Moeder slaat de handen voor de mond van angst. Ongemerkt bijt ze in haar wijsvinger. Een van de *rampokkers* richt de mitrailleur. Net zo een als de Japanners altijd bij zich droegen. Onder een kogelregen wordt de vluchtende vrouw achterna gejaagd. Naast haar voeten springen de graskluiten omhoog. Mevrouw Janssen gilt het uit. Drie, vier kogels treffen haar in de rug en breken haar kreet abrupt af. Moeder ziet dat het lichaam van mevrouw Janssen omhooggeworpen wordt door de inslag van de kogels. Als een lappenpop smakt ze even later in het gras. Haar hoofd slaat hard tegen de grond. Nog een stuiptrekking en dan blijft ze roerloos liggen. De overvallers juichen. Ze zwaaien hun grote kapmessen door de lucht. Moeder grijpt de kleine Annie die naast haar staat bij de arm.

‘Kom met mamma mee’, zegt ze tegen het huilende kind. Ze sleurt haar dochttertje bijna mee het huis in. Altijd is ze bang

geweest dat dit zou gebeuren. Misschien wel tegen beter weten in hebben ze hun dorp weer opgezocht toen de Japanners de wapens hadden neergelegd. Zo snel mogelijk wilden ze het kamp verlaten. Weg van die Japanners, die hen dagelijks vernerden door de Hollandse vrouwen te laten buigen telkens als een van hen langs kwam. Toen de oorlog plotseling afgelopen was, waren ze als een blad aan een boom omgedraaid. Ze hadden zelfs hun best gedaan hen te beschermen tegen de opdringerige nationalistinnen in de stad. Maar Hennie wilde niet beschermd worden door een Japanner. Ze zou zich zelf wel kunnen redden. Als ze eerst maar weer in het dorp was. In haar eigen huis. En als Willem maar weer thuiskwam. Alles zou toch weer worden zoals het voor de oorlog geweest was. Maar alles werd niet zoals het eerst was. Ze heeft het gezien in de ogen van de bevolking. Het respect voor hen, de oppermachtige Nederlanders, was weg. Haar kindermisje, de *baboe*, was gelukkig wel teruggekomen. Daardoor leek het even alsof het toch weer goed zou komen. Maar er bleven hardnekkige geruchten de ronde doen dat steeds meer inlanders aan het muiten waren geslagen. Geruchten die nu waar blijken te zijn.

Met haar dochtertje aan de hand rent ze naar de keuken.

Ze rukt het gordijntje onder het aanrecht aan de kant en kruipt diep weg onder de spoelbak. De sidderende Annie trekt ze tegen zich aan terwijl ze het gordijntje terugschuift.

‘Stil, stil’, fluistert ze. ‘Ze mogen ons niet horen. Als ze ons vinden, maken ze ons dood.’

Moeder knijpt de ogen stijf dicht. O, was Willem nu maar hier. Maar Annies vader, haar man, is er niet en het is maar zeer de vraag of ze hem ooit terug zullen zien. Bitter herinnert ze zich de jaren die achter haar liggen. De Japanners waren als een storm over het land gekomen. Willem, haar man, was gevangengenomen. Een ingenieur zouden ze goed kunnen gebruiken bij de aanleg van de Birmaspoorweg. Zij was alleen met hun kleine dochtertje achtergebleven. Eerst was het nog wel wat meegeval-

len, maar al gauw waren ze in een soort getto opgesloten. Daarna hadden ze een paar maal moeten verhuizen, steeds naar nog smeriger huizen waar ze met almaar meer mensen in moesten wonen. De Japanners hadden hen als slaven behandeld. Altijd hadden ze moeten buigen als er een Japanner langs hen was gelopen. Op de kleinste overtredingen stonden strenge straffen. Slecht eten en ziekte waren aan de orde van de dag. Wat waren ze blij geweest toen de Japanners zich eindelijk hadden overgegeven. Ze hadden het laatste kamp verlaten en hier hun oude huis weer opgezocht. Het eens zo mooie huis was totaal verwaarloosd, maar het stond er tenminste nog. Gespannen hadden ze gewacht op de terugkeer van de krijgsgevangenen, maar Willem is er nog steeds niet.

En nu ze hem het meest nodig heeft, zijn die ellendige opstandelingen ineens hier. Zonder medelijden hebben ze mevrouw Janssen doodgeschoten, en ze begrijpt dat zij ook niet op medelijden hoeft te rekenen als ze hier gevonden wordt. Buiten klinkt gegil. Mannen zijn er vrijwel niet in het dorp. Ze hoort alleen de vrouwen die blijkbaar in paniek een goed heenkomen zoeken. Verder klinkt er het ratelen van de mitrailleur.

‘Wat doen ze, mamma?’ piept Annie.

‘Stil meisje’, fluistert moeder. ‘Stil.’ Ze klemt haar hand voor de mond van haar dochter als de keukendeur opengetrapt wordt. Blote voeten kletsen over het zeil. Via een nauw spleetje kan ze langs het gordijntje kijken. Een bruin been, half gehuld in een sarong, glipt langs. Ze hoort dat de keukenkastjes opengerukt worden. Potten, pannen en huisraad regenen, op het aanrecht neer. Een schaal rijst slaat te pletter op de keukenvloer. De rijstekorrels rollen tot voor haar voeten. Annie snuift van angst, maar moeder klemt nog steeds haar mond dicht. De tafel wordt tegen de muur geschopt. Nog een paar Indiërs komen de keuken in. Ze trappen het huisraad dat al grotendeels op de grond ligt door elkaar op zoek naar iets wat van hun gading is. Veel van

waarde is er niet meer. De eens zo rijke Nederlanders zijn al door de Japanners geplunderd.

Het keukenkastje rechts naast hen wordt opengerukt. Moeder hoort dat het deurtje van de scharnieren getrokken wordt. Nu zullen ze het gordijn aan de kant trekken. Nu zullen ze haar vinden. Wat zullen ze met haar doen? Zullen ze haar dadelijk doden of ...? Even beweegt het gordijntje als er een been tegengezet wordt. Blijkbaar staat iemand op zijn tenen om in de bovenkastjes te kijken. De tenen steken onder de stof door, nauwelijks een paar centimeter van haar heup. Ze onderdrukt met moeite de neiging om erop te slaan, de nagels er desnoods af te trekken, maar dat zal een wisse dood betekenen. Even later klettert het serviesgoed naar beneden. Haar kopjes en schotels, het enige van waarde dat ze nog over heeft. Woedend knijpt ze haar lippen tot spleetjes. Ellendelingen!

En dan ineens zijn ze weg. Moeder hoort ze nog tekeergaan in de andere kamers, maar uit de keuken zijn ze weg. Ze haalt haar natgeworden hand voor de mond van haar dochttertje weg. Ze voelt Annie trillen over haar hele lichaam.

'Ze zijn niet meer in de keuken', fluistert ze zo zacht als ze maar kan, om het doodsbange meisje tenminste een beetje gerust te stellen. Met haar pink schuift ze het gordijntje iets aan de kant. De keukenvloer is een ravage. Het zeil is amper meer te zien. Boven haar hoofd hoort ze voetstappen. Snel trekt ze het gordijntje terug en blijft doodstil zitten. Van boven klinkt lawaai. Ook daar slaan de *rampokkers* alles kort en klein. Opgewonden stemmen. Tumult op de trap. Een klap van een deur. Dan wordt het stil. Hennie durft niet onder het aanrecht uit te komen. Met haar dochttertje stijf tegen zich aangeklemd wacht ze af.

Hoe lang ze daar gezeten hebben weet ze achteraf niet meer. Als het in het hele dorp allang stil geworden is, zit ze nog steeds onder het aanrecht. Bang om deze veilige plaats te verlaten.

Bang ook voor wat ze zal aantreffen. Ineens piept de keuken-
deur. Moeder verstijft.

‘Hennie’, fluistert een angstige stem. ‘Hennie?’

Moeder rukt het gordijntje aan de kant.

‘Alie?’ vraagt ze aarzelend. Met moeite krabbelt ze onder het
aanrecht vandaan. Haar spieren zijn stijf geworden van het lan-
ge stilzitten. Alie, de buurvrouw, slaat haar armen om haar
heen en snikt op haar schouder.

‘t Was zo vreselijk’, jammert ze. ‘Ik had mij verstoppt onder de
veranda. Ik heb alles gezien. Meneer De Groot stond buiten. Ze
schoten hem zomaar dood. Hij deed helemaal niks. Hij stond
daar alleen maar. Toen mevrouw De Groot naar buiten holde en
bij hem neerknielde, lachten ze haar uit.’

Dan knijpt ze haar ogen samen als die verschrikkelijke beelden
weer bovenkomen.

‘Met een kapmes sloegen ze ook haar dood.’

Annie begint te huilen. Ze ging vaak spelen bij de al wat oudere
mensen die als een opa en oma voor haar waren. Hennie klemt
haar vriendin stijf tegen zich aan. Wat zal er wel niet door haar
heengaan. Vorige week heeft ze eindelijk definitief bericht ge-
had van haar man. Gestorven bij de aanleg van dezelfde spoor-
lijn waar ook Willem moest werken.

‘Kom’, zegt ze zacht. ‘Pas jij op Annie, dan ga ik kijken of ik nog
anderen kan vinden.’ Zonder op antwoord te wachten haast ze
zich naar de gang. Zelfs het vloerkleed is aan flarden gesneden.
De kasten zijn omgegooid. Alles is vernield. De voordeur hangt
scheef in zijn hengsels. Buiten is het doodstil. Verderop in de
straat ziet ze het gedode echtpaar liggen. Ongemerkt bijtend op
haar duim wankelt ze dichterbij. Meneer De Groot ligt op zijn
rug. Zijn nietsziende ogen staren omhoog. Mevrouw De Groot
ligt half over hem heen.

Gruwend draait ze zich om. Waar is de rest van de dorpsbe-
woners? Ook allemaal afgemaakt, of zijn ze het oerwoud in
gevlucht? Ze weet het niet, en ze wil het ineens ook niet meer

weten. Ze wil hier alleen nog maar vandaan. Weg van hier naar het betrekkelijk veilige Batavia. Snel loopt ze naar binnen.

‘We gaan hier weg’, beslist ze. ‘Misschien komen ze terug. Ik wil hier geen moment langer blijven.’

‘Waar wil je heen?’ vraagt Alie bijna wanhopig.

‘Naar Batavia’, zegt Hennie vastbesloten.

‘Maar hoe dan? We hebben geen auto!’

‘We gaan lopen. We zullen wel móeten lopen.’

‘Helemaal naar Batavia?! En als we onderweg overvallen worden?’

Hennie haalt haar schouders op.

‘Hier zijn we ook niet veilig. Dat heb je net wel gemerkt. Als ze merken dat er nog overlevenden zijn, komen ze beslist terug. Jij moet zelf maar weten wat je doet. Ik neem mijn dochter mee en ga ervandoor. Nu direct.’

Ze laat zich op haar knieën zakken en richt zich tot haar dochttertje die nog steeds tegen Alies been aanleunt.

‘Ga maar gauw naar boven en haal wat kleren uit de kast. Ik pak een koffer uit de berging. Ik ben zo bij je.’

Het kleine meisje knikt en klimt meteen de trap op naar boven. Moeder Hennie wil net naar de berging lopen als ze van boven een afschuwelijke kreet hoort. Ze holt terug naar de hal en vliegt naar boven. In een hoek van de trap staat haar dochttertje angstig met wijdopen ogen naar de overloop te staren. Ze klemt haar ene hand om de trapleuning en de andere heeft ze voor haar mond geslagen. Moeder rent haar voorbij en ziet waar ze naar kijkt. Haar maag krimpt in elkaar. Op de overloop ligt het kindermisje, de *baboe*. Ze ligt met haar gezicht naar beneden. Een groot kapmes steekt van tussen haar schouderbladen omhoog. Ze moet ondraaglijke pijn hebben geleden toen ze stierf, want haar dode vingers klauwen diep in de vloerbedekking.

‘Naar beneden’, zegt moeder. ‘Blijf onder aan de trap zitten. Ik kom zo bij je.’

Met haar rug tegen de wand gedrukt schuift ze langs het dode

kindermeisje. Op de slaapkamer aangekomen trekt ze wat kleren uit de kast. Met de kledingstukken als een bundeltje in haar armen geklemd, stapt ze weer over de overloop. Ze dwingt zich niet naar het omhoog priemende kapmes te kijken.

Onder aan de trap zit Annie. Ze snikt. Moeder legt de kleren op de grond en slaat troostend haar arm om het kind heen. Alie is er niet meer. Blijkbaar is ze naar buiten gegaan.

‘Waarom hebben ze dat met de *baboe* gedaan?’ snikt Annie. ‘Ze was zo lief. En ze was toch een van hen?’

‘De *baboe* was een vriend van ons’, zegt moeder zacht. ‘Dat was voor hen genoeg. Kom, we doen de kleren in een koffer.’

Tien minuten later hebben ze gepakt wat ze menen nodig te hebben en stappen ze naar buiten. Daar staat Alie al op hen te wachten. Ze heeft snel wat spulletjes in een plunjezak gedaan. ‘Ik ga mee’, zegt ze zonder verder commentaar.

Moeder knikt. Ze pakt haar dochter bij de hand. Met z’n drieën lopen ze het hen zo vertrouwde dorp uit. Aan de rand van het woud blijven ze nog even staan. Daar staat hun huis. Wat hadden zij en Willem een mooie dromen toen ze hiernaartoe waren gekomen. Maar wat was het een nachtmerrie geworden. Willem in Birma. Waarschijnlijk dood. Zij eerst in een jappenkamp, en nu hier. Wat een ellende.

‘Komt er dan niemand ons helpen?’ valt ze ineens woedend uit. ‘Die rot-Britten doen ook al niks meer voor ons. Waarom komt ons eigen leger niet? Hier moet toch iets aan gedaan worden? Dit kan toch zomaar niet?’

‘Het vaderland is zelf net bevrijd’, zegt Alie somber. ‘Ze hebben nauwelijks een leger.’

Hennie schopt boos tegen een steentje dat op de weg ligt. Ze weet zelf ook wel dat Alie gelijk heeft, maar ze geeft de hoop niet op.

‘In Batavia ga ik persoonlijk naar de verantwoordelijke instanties’, zegt ze. ‘Ze mogen in Nederland wel eens weten wat er

hier gebeurt. Ze kunnen ons niet aan ons lot overlaten.'

Dan draait ze zich om.

'Als we flink doorlopen, kunnen we net voor het donker in het volgende dorp zijn', zegt ze. Ze bijt haar tanden op elkaar en klemt haar hand vaster om het handvat van de koffer. Tien minuten later heeft het oerwoud hen opgeslokt.

De overvallers hebben hun tocht door het oerwoud er net opzitten. Ze komen net aan in hun *kampong*. Als ze schreeuwend vertellen wat ze gedaan hebben, worden ze als helden binnengehaald. Bijna iedereen in deze *kampong* staat achter hen. Allemaal zijn ze het er wel over eens dat alles beter zal worden als de Hollanders vertrokken zullen zijn. Ze zullen zichzelf besturen en iedereen zal het goed hebben. Indië is immers een rijk land.

Die avond branden de vuren lang. Pas laat zoekt iedereen zijn slaapmat op. Ten slotte zitten alleen Anok en Batori nog bij het langzaam dovende vuur. Beiden hebben ze aan de overval meegedaan.

'Waarom stak je die *baboe* neer?' vraagt Anok. 'Was dat nou nodig?'

'Ze werkte voor de Hollanders', antwoordt Batori.

'Denk je dat de Nederlanders dit zomaar over hun kant laten gaan?' vraagt Anok bezorgd. Batori neemt nog een haal van zijn sigaret.

'Weet ik niet', antwoordt hij. 'Maar ik ben bereid tegen hen te vechten. Leve de republiek Indonesia! Soekarno zal onze leider zijn. Die Hollanders hebben ons lang genoeg uitgemolken. Zij zijn rijk geworden over onze rug.'

'Ze hebben hier ook wegen aangelegd en scholen gebouwd', werpt Anok tegen. Het was de eerste keer dat hij meedeed aan een overval. Het heeft allemaal nogal indruk op hem gemaakt. Boos blikte Batori opzij.

'Je neemt het toch zeker niet voor hen op, wel?' bitst hij. 'Ze hebben wegen aangelegd om onze thee sneller ons land uit te krij-

gen. Ze hebben ons naar scholen gestuurd zodat we nog meer voor hen konden doen. We zijn geen domme *koelies* meer. We zijn nu *koelies* die kunnen lezen en schrijven. Maar *koelies* blijven we. Weinig meer dan slaven.'

'Hoe kan het dan dat er nog steeds landgenoten zijn die de Hollanders steunen?' wil Anok weten.

'Bij ieder volk zitten wel stommelingen', is Batori's mening.

'Jammer dat er zoveel verschillende kleine groepen tegen de Hollanders vechten', vindt Anok. 'De Hezbollahstrijders zijn ook al op pad. Ze willen van Indië een moslimstaat maken. Men zegt dat ze heel gevaarlijk zijn. Ik heb niet veel zin om met hen op de vuist te moeten. Ben jij nooit bang dat er totale chaos uit zal breken als de Hollanders verjaagd zijn?'

'Daar wil ik niet aan denken', gromt Batori. 'Eerst die Hollanders eruit, de rest is van later zorg. Natuurlijk zullen we dan samen de handen ineenslaan. Dat komt allemaal wel goed.'

'Ze komen vast met hun legers hierheen', zucht Anok.

'Laat ze maar komen', zegt Batori luid. 'Ze zijn gewend op ons neer te kijken, maar ze zullen onze kracht leren kennen. Omdat ze hier lang niet genoeg soldaten hebben, sturen ze waarschijnlijk dienstplichtige militairen uit Nederland hierheen. Groentjes nog. Ze zullen slecht opgeleid zijn. Ze komen in een hun volkomen vreemd land. Ze kennen de gevaren van de tropen niet. Wij wel. Wij vechten op bekend terrein. Laat ze maar komen. Voor hen zal dit land de hel op aarde worden. Wat de Japanners kunnen, dat kunnen wij ook.'

Met zijn vingers strijkt hij over de loop van zijn geweer, die glanst in het licht van de maan.

'Ze zullen onze kracht onderschatten', fluistert hij. 'En dat zal hun noodlottig worden.'

Dan grist hij een kapmes van de grond en zwaait het afschuwelijke wapen om zich heen.

'Kom maar op, Hollandse soldaatjes! We zijn er klaar voor. *Merdeka! Vrijheid!*'